

розумово підготувати їх до майбутньої боротьби, але й фізично зробити їх здатними до перенесення різних негараздів» [6, с. 174].

Г. Спенсер рішуче виступав проти розумового перевантаження дітей, яке пов'язував зі значним збільшенням обсягу навчального матеріалу; доводив, що подібне перевантаження веде до розладу здоров'я. Педагог наголошував: «Існує відомий порядок і відома поступовість розвитку; якщо виховання дітей йде відповідно до цього порядку і з цією поступовістю, то результати будуть чудовими» [6, 214]. Розумове перевантаження заважає якісному засвоєнню навчального матеріалу, породжує відразу до навчання, книги, не залишає часу на самоосвіту», тому закликав «однаково дорожити тілом і розумом» [6, с. 226].

Ідеї Г. Спенсера мали величезний вплив на педагогів-реформаторів кінця XIX-початку XX ст., були ними творчо використані й розвинуті, тому науковця справедливо вважають одним із фундаторів реформаторської педагогіки.

Література

1. **Генри Дж.** Запугавшийся философ / Джордж Генри. – СПб. : Изд. Л. Ф. Пантелеева, 1902. – 335 с.
2. **Льар Л.** Английские реформаторы логики в XIX в. / Луи Льар. – СПб. : Тип. Х. Брауде, 1897. – 201 с.
3. **Дионео.** Английские силуэты / Дионео. – СПб.: Тип. Н. Н. Клобукова, 1905. – 502 с.
4. **Дионео** // Большая советская энциклопедия / Гл. ред. О. Ю. Шмидт. – Т. 22. – М. : ОГИЗ РСФСР, 1935. – С. 483.
5. **Ушинський К. Д.** Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / Костянтин Ушинський // Вибрані педагогічні твори: У 2 т. – Т. 1. – К. : Рад. школа, С. 192–471.
6. **Спенсер Г.** Воспитание умственное, нравственное и физическое / Герберт Спенсер. – СПб. : Родник, 1883. – 228 с.
7. **Спенсер Г.** Изложение социальных законов, обуславливающих счастье человека / Герберт Спенсер. – СПб. : Изд. В. Врублевского, 1906. – 536 с.
8. **Спенсер Г.** Основания науки о нравственности / Герберт Спенсер. – СПб. : Изд. И. И. Билибина, 1880. – 361 с.
9. **Спенсер Г.** Опыт научные, политические и философские / Герберт Спенсер. – Ч. I. – СПб. : Изд. А.О. «Издатель», 1899. – 270 с.
10. **Спенсер Г.** Основания этики / Герберт Спенсер. – Т. I. – Ч. 1. – СПб. : Изд. А. О. «Издатель», 1899. – 209 с.

УДК 378.14(71)

Оксана Юр'єва

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВРІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КАНАДИ

Юр'єва О. Ю. Реалізація гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах Канади.

У статті проаналізовано основні елементи процесу реалізації гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах Канади. На основі аналізу навчальних програм гуманітарних факультетів 42 університетів Канади визначено ключові етапи та компоненти реалізації гендерної освіти. У результаті осмислення ролі гендерної освіти в підготовці бакалаврів гуманітарних спеціальностей університетів Канади розроблено структурно-логічну схему цього процесу.

Ключові слова: гендер, гендерна освіта, компоненти навчального процесу, бакалаври гуманітарних спеціальностей.

Юрьева О. Ю. Реализация гендерного образования бакалавров гуманитарных специальностей в высших учебных заведениях Канады.

В статье проанализированы основные элементы процесса реализации гендерного образования бакалавров гуманитарных специальностей в высших учебных заведениях Канады. На основе анализа учебных программ гуманитарных факультетов 42 университетов Канады определены ключевые этапы и компоненты реализации гендерного образования. В результате осмысления роли гендерного образования в подготовке бакалавров гуманитарных специальностей университетов Канады разработана структурно-логическая схема этого процесса.

Ключевые слова: гендер, гендерное образование, компоненты учебного процесса, бакалавры гуманитарных специальностей.

Iurieva O. Yu. Gender Mainstreaming in Education of Bachelors of Humanities in Canadian Universities.

The article deals with the analysis of the main elements in the process of gender mainstreaming in education of bachelors of humanities in Canadian universities. On the basis of curricula analysis in 42 universities in Canada, the key stages and components of the process of gender mainstreaming in education were defined. As a result of reflection on the role of gender mainstreaming in education of bachelors at the departments of humanities in Canada, the structural diagram of the process was developed.

Key words: gender, gender mainstreaming in education, components of education process, bachelors of humanities.

Одним з основних стратегічних завдань сучасної гуманітарної освіти є формування освіченої творчої особисті, розвиток природних задатків, можливостей та інтересів усіх учасників освітнього процесу й забезпечення умов пріоритетності людини шляхом демократизації й гуманізації освіти. Це, у свою чергу, є підґрунтям задля розвитку гендерної освіти як однієї із ключових складових становлення демократичних цінностей. Прикладом успішної реалізації гендерної освіти на гуманітарних факультетах у вищих навчальних закладах можуть слугувати університети Канади, у яких організація навчальних програм на засадах гендерної рівності стала одним з основних принципів організації навчання.

Різним аспектам дослідження гендерної освіти та способів її реалізації присвятили свої праці чимало вітчизняних і закордонних науковців, зокрема, М. Зубілевич, Л. Ковальчук, В. Кравець, Л. Лушпай, Т. Дороніна, Н. Кутова, Н. Приходькіна, Л. Бріскін (L. Briskin), Р. Культе (R. Coulter), Дж. Гаскел (J. Gaskel), М. Хоббс (M. Hobbs), К. Райс (C. Rice), Б. Літнер (B. Litner), А. Россітер (A. Rossiter), Р. Нг (R. Ng), М. Новгородські (M. Novogrodsky), Х. Худфар (H. Hoodfar). Проте комплексному аналізу процесу реалізації гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах Канади не було приділено належної уваги.

Метою статті є проаналізувати основні компоненти й етапи реалізації гендерної освіти під час підготовки бакалаврів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах Канади та розробити структурно-логічну схему процесу її реалізації.

Здійснений аналіз наукових джерел [1–9] та навчальних програм гуманітарних факультетів університетів Канади засвідчує, що гендерне питання у навчальному процесі займає важливе місце, а процес реалізації гендерної освіти складатиметься з трьох основних етапів: підготовчого етапу, етапу реалізації та підсумкового етапу. Канадські науковці наполягають на необхідності створення навчальних програм на засадах гендерної рівності, оскільки вважають, що вони є однаково привабливими й доступними як жінкам, так і

чоловікам, та зменшують соціально вибірковість. Ми можемо також констатувати, що такі програми враховують різні умови життя студентів, специфічні інтереси і стилі навчання чоловіків та жінок. На етапі планування навчальних програм під час створення гендерно збалансованих курсів канадські викладачі враховують специфіку гендерно сегрегованого ринку праці, і однаковою мірою підтримують майбутніх спеціалістів, як жінок, так і чоловіків. Окрім того, такі курси включають до навчального плану теорії, методи і знання, характерні жіночим і гендерним дослідженням.

Дослідження навчальних планів, запропонованих канадськими університетами студентам, які здобувають ступінь бакалавра з гуманітарних дисциплін свідчать про активне залучення гендерного компонента в освіту. Зокрема, вивчення навчальних планів і програм гуманітарних факультетів 42 найбільших ВНЗ Канади дозволяє стверджувати про наявність гендерної проблематики, сформульованої у загальній меті програм. Залежно від предмета вивчення, студенти ознайомлюються із історією гендерних відносин, фемінізму або жінок у певній галузі, філософськими, етичними, релігійними, філологічними, лінгвістичними питаннями, що виникають на перетині дисципліни та гендерної теорії.

У нашому дослідженні задля виявлення мети й завдань гендерно збалансованих дисциплін ми проаналізували програми найпопулярніших спеціальностей гуманітарного циклу, таких, як історія, філософія, філологія, лінгвістика та релігієзнавство. У результаті цього аналізу ми визначили, що спільною метою для згаданих спеціальностей є формування знань про гендерну структуру суспільства, умінь критично аналізувати та адекватно оцінювати ситуації гендерної нерівності у різних сферах та здатності проявляти егалітарну свідомість, гендерну чутливість, толерантність та інші суспільно важливі якості. Хоча конкретні завдання кожної дисципліни дещо відрізнялися, проте серед основних ми змогли визначити такі: ознайомити студентів із теоретичними принципами та методологічними засадами гендерних досліджень і їх значимістю у контексті майбутньої професійної діяльності студентів; критично проаналізувати існуюче знання у галузі майбутньої професійної діяльності; дослідити гендерну репрезентацію маскулітності та фемінності в певній галузі й заповнити гендерні лакуни; здійснити аналіз гендерних ролей і динаміки гендеру як важливої категорії аналізу в певній спеціалізації.

Відповідно до сформульованої мети та завдань гендерно збалансованих курсів в університетах на етапі реалізації гендерної освіти розроблено зміст навчальних програм гуманітарного профілю, що включає гендерний компонент у процес навчання студентів. З-поміж основних мотивів у змісті гендерно збалансованих курсів, що викладаються на гуманітарних факультетах університетів Канади, прослідковуються: 1) основні теоретичні та методологічні засади гендерного аналізу; 2) феміністична критика традиційного знання; 3) аналіз владних відносин та привілеїв у контексті гендерних досліджень; 4) конструювання та реконструювання гендерних ролей; 5) репрезентація маскулітності та фемінності у певній галузі; 6) професійні аспекти дисципліни у гендерному вимірі.

З метою оптимального розв'язання завдань гендерно збалансованих курсів дослідниці М. Хоббс і К. Райс виокремлюють основні принципи добору змісту таких курсів, які дозволяють реалізовувати нові тенденції у реалізації гендерної освіти в Канаді: 1) принцип різноманітності авторів та дисциплін; 2) принцип застосування матеріалів канадського й аборигенського змісту; 3) принцип включення матеріалів глобального і транснаціонального змісту; 4) принцип використання різноманітних жанрів, стилів та методів; 5) принцип збалансованого використання негативних та позитивних повідомлень [6].

Досліджуючи процес інтеграції гендерного компонента в навчальний план університетів Канади, нам вдалося з'ясувати, що він відбувається у 4 напрямках: 1) інтегративний, коли гендерна проблематика вивчається як одне із питань теми або кількох тем курсу; 2) інтегративно-експліцитний, коли гендерна проблематика виокремлюється як окрема тема курсу; 3) експліцитний, коли гендер у перетині з професійними аспектами майбутньої діяльності студентів є предметом вивчення окремого курсу; 4) сепаратистський, коли студенти мають змогу здобути диплом бакалавра гуманітарних наук з жіночих та гендерних досліджень.

У межах інтегративного підходу питання гендеру органічно вплітається в одну або кілька тем курсу, і студенти мають змогу всебічно вивчити цю тему з усіх аспектів, включаючи гендерний. Більшість курсів на здобуття бакалавра гуманітарних наук більшою чи меншою мірою намагаються розкрити гендерні питання. Наприклад, студенти Університету Альберти, опановуючи історичний фах, вивчають такий курс як «Імперіалістичний Китай 600 – 1911 рр.» (Imperial China from C. 600 to 1911). У цьому курсі під час вивчення теми про сім'ю воїнів Янг 980 – 1040 рр. розглядається питання про жінок-воїнів, які належали до цієї сім'ї.

Інтегративно-експліцитний підхід дозволяє краще зосередитись на гендерній проблематиці, ніж інтегративний і вивчити її окремою темою, пов'язаною із основною тематикою курсу. Наприклад, курс «Ранній сучасний світ» (Early Modern World) для майбутніх істориків Університету Альберти першого року навчання містить окрему лекцію на тему «Вступ до гендеру та гендерної теорії» та дискусію – обговорення праці Джоан Скотт «Гендер: Важлива категорія історичного аналізу» («Gender: A Useful Category of Historical Analysis»). Варто зазначити, що хоча інтегративний та інтегративно-експліцитний підходи до реалізації гендерної освіти в канадських університетах вивчають гендерну проблематику неповною мірою, а лише фрагментарно, проте вони є складниками більшості обов'язкових для вивчення курсів для бакалаврів гуманітарних спеціальностей, і саме тому відіграють важливу роль у реалізації гендерної освіти в університетах, оскільки ознайомлюють студентів з основами гендерної теорії. Разом з тим ці підходи вимагають від викладача належної компетентності в питаннях гендерних досліджень та їх релевантності в контексті дисципліни, що викладається.

Курси гендерного спрямування, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів як засіб реалізації експліцитного підходу, є вибірконими і найчастіше пропонуються студентам на третьому та четвертому роках навчання. Вони забезпечуються як самими факультетами, що готують відповідних спеціалістів (наприклад, «Історія жінок і здоров'я» в Університеті Альберти, «Гендер у сучасній Європі» в Університеті Британської Колумбії), так і окремими кафедрами жіночих та гендерних досліджень, які існують у близько 40 університетах Канади (наприклад, «Вибрані теми з гендеру і історії» Університету Торонто) та є звичайні міждисциплінарними. Їх міждисциплінарність зумовлена тим, що вони передбачають визначення предмета та змісту та іноді залучають викладачів, двох або більше дисциплін чи професійних спеціалізацій. Дослідження навчальних програм найпоширеніших гуманітарних спеціальностей в 42 університетах Канади надає змогу констатувати той факт, що найбільше курсів гендерної проблематики викладається на історичних факультетах – вони становлять 40,31% від усіх проаналізованих курсів гендерної тематики, дещо менше, але в досить значній кількості такі курси можна знайти на англійській філології (24,96%), релігієзнавстві (20%) та філософії (10,39%). Найменш гендерованими виявилися лінгвістика (2,33%) та драматичне мистецтво (2,02%) (таб. 1).

**Розподіл гендерних курсів, що викладаються у ВНЗ Канади
за дисциплінарною локалізацією у межах гуманітарного циклу**

Спеціальність	Кількість курсів гендерної тематики, од. і %	
Історія	260	40,31%
Англійська мова та література	161	24,96%
Релігієзнавство	129	20%
Філософія	67	10,39%
Лінгвістика	15	2,33%
Драматичне мистецтво	13	2,02%
Всього	645	100%

Сепаратистський підхід до інтеграції гендерного компонента в гуманітарну освіту передбачає здобуття студентами ступеня бакалавра гуманітарних наук з жіночих та гендерних досліджень і дозволяє підготувати спеціалістів у цій галузі. Згідно з інформацією Асоціації жіночих та гендерних досліджень, програми жіночих та гендерних досліджень, які є у близько 40 університетах країни, вивчають норми суспільства стосовно гендеру, раси, класу, сексуальності й інших соціальних нерівностей [1]. Гендер як аналітичний концепт є предметом жіночих та гендерних досліджень, він також стосується нещодавніх розробок у галузях маскулінності і квір-досліджень. Жіночі та гендерні дослідження головним чином зосереджуються на політиці, суспільстві та історії з жіночої точки зору. Більшість навчальних закладів об'єднують поняття гендерних та жіночих досліджень разом, хоча деякі відокремлюють програми жіночих досліджень від гендерних досліджень.

Важливою характерною рисою жіночих і гендерних досліджень є те, що їх часто пов'язують із дослідженнями рівних можливостей і прав людини взагалі і багато університетів об'єднують ці теми в одну дисципліну. Проте дослідження рівних можливостей зосереджується не лише на питаннях, пов'язаних з гендером, але й на питаннях, наприклад, класу або етнічності. Крім того, жіночі і гендерні дослідження пов'язані з дослідженнями сексуальності, але мають більш загальну природу.

Мета та зміст гендерно збалансованих навчальних програм зумовлюють вибір форм і методів аудиторної діяльності. Освітня діяльність у вищих навчальних закладах Канади припускає різні форми організації навчальних занять. Аналіз гендерно збалансованих програм гуманітарних факультетів ВНЗ Канади дає змогу стверджувати про використання таких форм та методів організації навчання: лекції (з використанням і без технічних засобів), розв'язання проблемно-пошукових завдань, обговорення прочитаної праці за темою заняття, статті з журналу чи газети, індивідуальні та групові студентські презентації, кейс-стаді, лекції запрошених лекторів, відеозапис роботи студентів, відео за темою заняття тощо. Крім вищезгаданих традиційних аудиторних видів занять, деякі програми жіночих та гендерних досліджень пропонують стажування у громаді, надаючи змогу студентам здобути краще розуміння того, як утиски впливають на життя людей. Також студенти беруть участь у груповій діяльності і створюють проекти з літератури, поезії, виконавчого та візуального мистецтва.

Дослідження наукових праць, документів та матеріалів, а також осмислення ролі гендерної освіти в підготовці бакалаврів гуманітарних спеціальностей надало змогу змоделювати структурно-логічну схему реалізації гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у ВНЗ Канади. До компонентів схеми віднесено: мету та принципи гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей, науково-методичний супровід, необхідний для реалізації гендерної освіти у процесі підготовки бакалаврів гуманітарних спеціальностей; зміст гендерної освіти, що реалізується через навчальні програми вищих навчальних закладів; методи, форми й засоби навчання бакалаврів гуманітарних спеціальностей та результат реалізації гендерної освіти в цьому процесі (рис. 1).

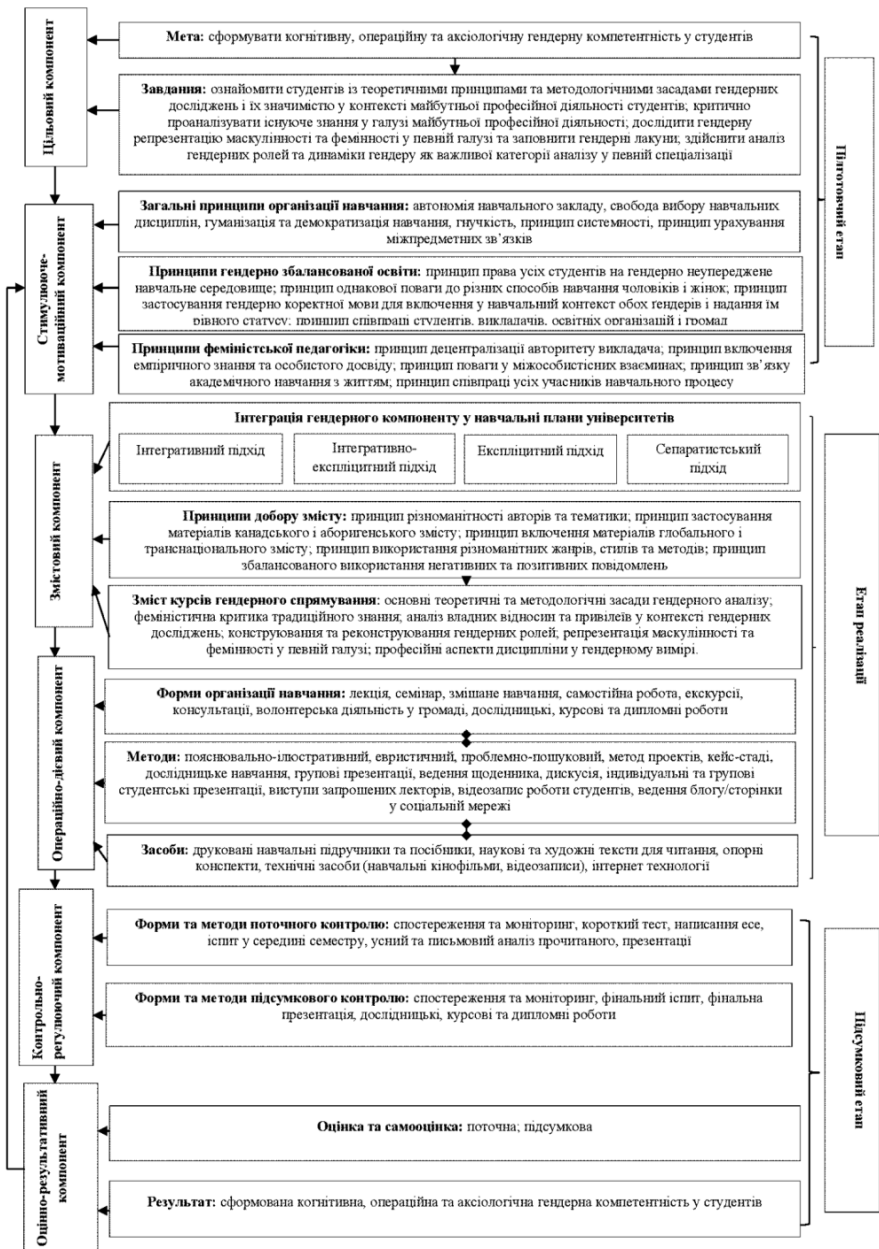

Рис. 1. Схема реалізації гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у ВНЗ Канади

Структурно-логічна схема гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів Канади розкриває особливості структури (з яких елементів та етапів складається процес реалізації гендерної освіти), послідовність, зв'язок цих елементів і загалом особливості конструювання змісту такого процесу.

Отже, у результаті проведеного дослідження було виявлено основні компоненти й етапи реалізації гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей у ВНЗ Канади, а саме: на підготовчому етапі – цільовий та стимулююче-мотиваційний компоненти, на етапі реалізації – змістовий та операційно-дієвий компоненти та на підсумковому етапі – контрольно-регулювальний та оцінно-результативний компоненти. Було створено структурно-логічну схему, яка розкриває зв'язок цих гуманітарних спеціальностей у ВНЗ Канади. Аналіз дослідженого матеріалу дає змогу стверджувати про комплексний характер гендерної освіти, її системність та ілюструє особливості структури гендерної освіти бакалаврів. Вивчення процесу гендерної освіти бакалаврів гуманітарних спеціальностей становить вагомий інтерес для української педагогіки і тому вимагає подальшого дослідження.

Література

1. Academic Women's Studies // Women's and Gender Studies et Recherches Feministes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wgsrf.com/academic-womens-studies.html> 2. **Bannerji H.** Unsettling relations: The university a as site of feminist struggles/ Himani Bannerji, Linda Carty, Kari Dehli, Susan Heald, Kate McKenna. – Toronto: The Women's Press, 1991. – 160 p. 3. **Briskin, L.** Feminist Pedagogy: Teaching and Learning Liberation. – Ottawa: CRIAW/ICREF, 1994. – 46 p. 4. **Briskin, Linda and Rebecca Priegert C.** Introduction – feminist pedagogy: Challenging the Normative / L. Briskin and R. Coulter // Canadian Journal of Education. – 1992. – Vol. 17, № 3. – P. 247–263. 5. **Gaskell J.** Claiming an education: Feminism and Canadian schools/ Jane Gaskell, Arlene McLaren, Myra Novogrodsky. – Toronto: Our Schools/Our Selves Foundation and Garamond Press, 1989. – 106 p. 6. **Hobbs M., Rice C.** Rethinking Women's Studies: Curriculum, Pedagogy, and the Introductory Course/ Margaret Hobbs, Carla Rice // Atlantis. – 2011. – Vol. 35, № 2. – P. 139–149. 2011. 7. **Hoodfar H.** Feminist Anthropology and Critical Pedagogy: The Anthropology of Classrooms' Excluded Voices/ Homa Hoodfar// Canadian Journal of Education. – 1992. Vol. 17, №3. – P. 303–320. 8. **Litner B.** The Equitable Inclusion of Women in Higher Education: Some Consequences for Teaching / Bluma Litner, Amy Rossiter, Marilyn Taylor// Canadian Journal of education. – 1992. – Vol. 17, № 3. – P. 286–302. 9. Ng, R. 'A Woman Out of Control': Deconstructing Sexism and Rasism in the University / Roxana Ng // Canadian Journal of education. – 1993. Vol. 18, № 3. – P. 189 – 205.